

Saul Bellow (1915–2005) este singurul romancier american care a obținut de trei ori distincția National Book Award, pentru *Aventurile lui Augie March*, *Herzog* și *Planeta domnului Sammler*. În 1975, i-a fost decernat Premiul Pulitzer pentru romanul *Darul lui Humboldt*. În 1976, a obținut Premiul Nobel pentru Literatură, „pentru înțelegerea umană și analiza subtilă a culturii contemporane, care se combină în opera sa”. În 1990, Saul Bellow a primit Medalia pentru Arte a Fundației Premiului Național de Carte. Printre scrierile lui, se numără: *Dangling Man* (*Omul suspendat*, 1944), *The Victim* (*Victima*, 1947), *The Adventures of Augie March* (*Aventurile lui Augie March*, 1953), *Seize the Day* (*Trăiește-ți clipa*, 1956), *Henderson the Rain King* (*Henderson, regele ploii*, 1959), *Herzog* (1964), *Mosby's Memoirs* (*Memoriile lui Mosby*, 1969), *Mr. Sammler's Planet* (*Planeta domnului Sammler*, 1970), *Humboldt's Gift* (*Darul lui Humboldt*, 1975), *To Jerusalem and Back* (*Până la Ierusalim și înapoi*, 1976), *The Dean's December* (*Iarna decanului*, 1982), *Him with His Foot in His Mouth and Other Stories* (*Cel care dă cu băta-n baltă și alte povestiri*, 1984), *More Die of Heartbreak* (*Cei mai mulți mor de inimă zdrobită*, 1987), *A Theft* (*Un furt*, 1989), *The Bellarosa Connection* (*Filiera Bellarosa*, 1989), *Something to Remember Me By* (*Ceva care s-amintească de mine*, 1991), *It All Adds Up* (*Totul se explică*, 1994), *The Actual* (*Realul*, 1997), *Ravelstein* (2000) și *Collected Stories* (*Culegere de povestiri*, 2001).

Benjamin Taylor (n. 1952) este autorul cărții *Naples Declared: A Walk Around the Bay* (*Napoli explicat. O plimbare în jurul golfului*), desemnată Cartea Anului 2012 de revista *The New Yorker*, și a două romane premiate, *Tales Out of School* (*Povestiri din școală*, 1995) și *The Book of Getting Even* (*Cartea reglatului de conturi*, 2008). Anterior acestui volum, a editat un altul, *Saul Bellow: Letters* (*Saul Bellow. Scrisori*), desemnată Cartea Anului 2010 de Michiko Kakutani, de la cotidianul *The New York Times*, și Jonathan Yardley, de la ziarul *The Washington Post*. Membru al corpului profesoral de la Școala Postuniversitară de Literatură a universității particulare newyorkeze *The New School* („Școala Nouă”), Taylor predă și la Divizia Postuniversitară de Literatură a Școlii de Arte a Universității Columbia. A fost asociat, iar în prezent este membru în Consiliul de Administrație al Fundației Memoriale „John Simon Guggenheim”.

SAUL BELLOW

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE BENJAMIN TAYLOR

PREA MULTE LUCRURI LA CARE SĂ TE GÂNDEȘTI

Traducere din limba engleză și note
MIHNEA GAFIȚA



București
2019

CUPRINS

<i>Prolog</i>	7
ANII CINCIZECI ȘI MAI ÎNAINTE	17
ANII ȘAIZECI	153
ANII ȘAPTEZECI	353
ANII OPTZECI	457
ANII NOUĂZECI ȘI DUPĂ	559
<i>Mulțumiri și nota editorului</i>	755
<i>Indice</i>	760

SCRISOARE SPANIOLĂ

Polițiștii sunt primii pe care-i observi în Spania, luându-le-o astfel înaintea oamenilor, străzilor și peisajului – *Guardia Civil*, cu chipiele lor circulare, lucioase, parc-ar fi de lemn, având borurile turtite la spate, chipie care sunt destul de reale, de vreme ce se poartă și se văd, însă le lipsește o realitate *reală*, spre deosebire de pistoalele semiautomate, pe care le poartă fiecare *guardia*-n la îndoitura brațului. Apoi, vin polițiștii în uniforme cenușii, cu vulturul roșu pe mâneci și carabinele atârinate de umeri. Până și paznicul din parc, un bătrân în costum de vânător helvet, cu pana de la pălărie murdărită, cu jiletcă de piele și jambiere sărăcăcioase, ține o carabină de curea. Pe urmă, vin cei de la poliția secretă -- nu se poate ști de câte feluri sunt, dar cu siguranță vezi o mulțime. În trenul expres Irún–Madrid, ne-a verificat pașapoartele unul care a dat buzna în compartiment și și-a întors colțul reverului, arătându-ne insigna emailată, cu albastru, auriu și roșu. A fost tăcut, cumpănit și nesistematic în ce făcea, oftând în timp ce scria numerele unora dintre pașapoarte într-un carnetel și frunzărindu-le paginile, ca-și-cum s-ar fi întrebat în sinea lui ce să facă în continuare cu autoritatea care i se dăduse. A balmăjit un *adiós* și s-a retras. Trenul a pufăit mai departe către vilele cotropite de flori de la Santander, cu pereții de lemn ai

wagonului trepidând. Locurile erau înalte, senioriale, fiecare proptea pentru cap fiind acoperită cu dantelă, iar pe unul dintre ele stătea un spaniol care, în timp ce treceam prin dreptul portului, a intrat în vorbă cu noi, dar nu întâmplător, ci cu bună știință, nelăsându-mă să mă uit la vapoarele care pluteau pe apa înserării, argintie, cu intarsii de culoarea cărbunelui. Ne-a ținut o prelegere despre modernitatea Santanderului și ne-a invitat să-i punem întrebări despre viața spaniolă, despre istoria, geografia, industria sau caracterul spaniol, după care, fără să-l întrebe nimeni, încrețindu-și fruntea îngustă și întinzându-și mâinile în față, ca un fotograf care-ți cere să stai nemișcat, a început să vorbească despre curentul hidroelectric, insistând pe amănunte legate de turbine, cablaje, relee și mai-știiu-eu-ce. Eram americani, prin urmare interesați de subiectele mecanice. Nu eram inginer, i-am spus. Chiar și așa, tot și-a terminat discursul și a rămas neclintit, ca-și-cum ar fi așteptat ca eu să-i propun un subiect mai aproape de ce mă interesa. Era un ins mărunț, de o mobilitate nervoasă, cu pielea oacheșă, cu ochi măsurători, agresivi, melancolici. Purta un costum de gabardină sumbru-cafenie, care-i lucea de răpănos ce era, și pantofi ale căror șireturi erau trecute prin doar jumătate dintre cheotori. De-acum, ne cufundam în desişul întunecat; fermele se vedeau jos de tot, departe în văile verzi și adânci. „Sunteți în vacanță?“, m-a întrebat. „Veți avea ocazia să vedeți multe lucruri frumoase“ – și le-a enumerat: Escorial, Prado, Alhambra, Sevilla, Cádiz-ul, zis *La Taza de Plata* – „Ceașca de Argint“. Le văzuse pe toate; fusese peste tot; luptase peste tot. „În Spania?“, l-am întrebat. În Spania, bineînțeles, și-n Rusia, și-n Polonia – fusese membru al Diviziei Albastre împotriva roșiilor. Mai presus de toate, omul era soldat; provenea dintr-o familie de militari; tatăl său fusese ofițer de rang înalt, colonel în aviația militară. Mi-a întins

mâna cu palma desfăcută, care avea în mijloc o cicatrice albă – amintirea lui de la Albacete. Chiar atunci, un *guardia-n* tânăr, subțirel și ars de soare, a dat să deschidă ușa compartimentului, care i-a opus rezistență, iar omul meu a sărit de la locul lui, a pus mâna pe mâner și i-a ținut-o și mai tare. A schimbat rapid câteva șoapte cu acel *guardia*, după care a trântit ușa înapoi. Cineva, sigur nu dintre spaniolii din compartiment, a zis: *Hay sitio* – „E loc“. Era loc destul pentru încă doi pasageri. Dar fiul colonelului a rămas la părerea lui și, făcând pasul mare, peste picioarele celorlalți, către propriul său loc, a reluat conversația – de astă-dată doar cu mine, confidențial; o vreme, pe fața lui s-a păstrat ceva din expresia cu care-l trimisese la plimbare pe tânărul *guardia-n* – puterea exaltată a funcției sale. Da, făcea parte din poliție și de trei ori pe săptămână făcea drumul dintre Irún și Madrid. Îi plăcea munca lui. Fiind un vechi participant la campanii, nu-l deranja zgâlțâitul trenului sau zgomotul – în compartimentul de-alături, se cânta, cu acompaniament de aplauze și tropăieli ritmice; în vremurile lui bune, ar fi oprit așa ceva. Leafa nu era suficientă pentru stilul lui de viață, dar aștepta să primească o *enchufe* zdravănă, adică o sinecură, la care se simțea îndreptățit. Din fericire, își mai rotunjea veniturile, scriind. Scria literatură, iar în acel moment, era ocupat să scrie un lung roman istoric în versuri. Îi luceau ochii, și privea undeva, în zare, când a început să vorbească despre poezii pe care-i admira și să citeze, grav și reverențios. M-am gândit că se și cuvenea, probabil, de vreme ce atât de mulți scriitori europeni cochetau cu ambiția de-a se face polițiști, ca măcar un polițist să aspire la statutul de scriitor.

Între timp, cerul se-ntunecase, și trenul își urma calea de fier, luminând palid copacii și stâncile printre care șerpuia sau oprindu-se parcă-n grabă în gări la fel de slab luminate ca el. Multă lume aștepta în burnița de-afară,

și culoarul s-a umplut. N-a făcut nimeni vreun efort persistent de a pătrunde în compartiment – fiul colonelului a refuzat pe oricine a încercat. Noi, americanii, eram în grija lui, și era hotărât să facă tot ce ținea de el, ca s-avem parte de-o noapte confortabilă, cu spațiu suficient, cât să ne-nțindem picioarele și să dormim. Dar, cum-necum, prin simpla presiune produsă de aglomerație, locurile vacante au fost ocupate, iar el, simțind că noi n-am fi fost de acord, a renunțat să-i mai trimită la plimbare pe noii ocupanți. A continuat, în schimb, să se poarte la fel de îndatoritor ca până atunci. Când am rupt o bucată dintr-o franzelă pe care o cumpărasem la Hendaye, a fost oripilat să mă vadă mâncând o pâine de o calitate atât de proastă. Trebuia neapărat să-mi ofere o felie din *tortilla* lui. Și-a coborât valiza din plasa de bagaje, i-a pipăit încuieritorile, care s-au și deschis, cu două pocnete. Avea înăuntru o cutie metalică rotundă, în care-și ținea *tortilla*. Sub ea, erau exemplare din *Viespea verde*, *Coyote* și alte reviste de doi bani. Mi-a tăiat o felie groasă, cenușie, din turtă. Am mâncat din ea cât am putut, mi-am cerut scuze că n-o terminam și am ieșit pe coridor. Majoritatea celor de-acolo călătoreau între gări mărunte; erau niște *gente humilde* – oameni simpli –, triști, ponosiți, sătui de lume, rezemați de pereții vagonului, sprijiniți de barele de alamă de sub ferestre, cu ochii, de mâhnire, adânciți în orbite și nările înnegrite; cu fulare sau căciuli umflate, care le îngroșau capetele și le făceau să pară disproporționat de mari în comparație cu fețele prelungi, oacheșe; melancolici, dar având un fel de rezistență la amărăciune, ca-și-cum ar fi fost gata să-i cedeze până la un punct, dar nu și dincolo de punctul acela – spaniolii numesc asta *dignidad*, demnitate.

Pasagerii din compartimentul de-alături deveniseră foarte gălăgioși, drept care fiul colonelului s-a dus la ei și i-a redus la tăcere. M-am întors la locul meu, iar el – la al lui. Imediat a deschis un alt subiect. Sătul de conversația

cu el și să-i fac întruna pe plac, am refuzat să mă las antrenat într-o nouă discuție, și-atunci a tăcut și el, în sfârșit. Pe urmă, au fost coborâte storurile, cineva s-a ridicat și-a stins lumina, și cu toții am încercat să dormim.

Până dimineața, coridorul se golise, era pustiu. Fiul colonelului a zis: „Trecem în curând pe dinaintea Escorialului, unde sunt mormintele regilor“. Am rămas ca de piatră față de tot ce-mi spunea. Trenul cobora în mare grabă, într-un iureș de fum. Câmpurile joase, care se-ntindeau și de-o parte, și de cealaltă a munților, arătau lovite de secetă, pârjolite, pustiite, numai paie uscate și colb. Am dat buzna în suburbiile Madridului și printre curți. Pe peron, fiul colonelului s-a postat chiar în spatele meu, iar pe sub coloanele mănjite de cenușă, prin balamucul infernal, care domnea în gară, s-a ținut după mine, deranjat și iritat de ritmul alert în care mergeam. Presupun că trebuia să afle unde urma să stau la Madrid, ca să-și completeze raportul. Din autobuzul hotelului, m-am uitat la fața lui oacheșă, care se prefăcea pierdută prin mulțimea de hamali, taximetriști și trimiși care te-mboldeau să vii la diversele hoteluri și *pensiones*, dar, de fapt, urmarea cu ochi aprigi stivuitul bagajelor pe suportul de pe acoperișul vehiculului, evitându-mi privirea și evaluând felul în care avansa operațiunea. Cu zor și spor!

Cea dintâi și cea din urmă – poliția. În orice hotel, ai de completat formulare ale poliției; la gară, trebuie să-ți înregistrezi pașaportul. Ca să-ți cumperi bilet de tren, mai întâi completezi o declarație, în care spui care e scopul călătoriei – și nu poți călători fără un *triptico* – o viză de intrare. Nici unui consulat, nici unei ambasade nu i se îngăduie să acorde vreo viză, fără *salida* – permisiunea de ieșire – emisă de poliție. Fațada lăbărtată a clădirii în care se află *La Seguridad* – Securitatea Statului –, în apropierea locului de unde s-au tras primele focuri asupra soldaților lui Napoleon, domină *Puerta del Sol* – Poarta Soarelui – cu

ferestrele ei zăbrelete și înnegrite. Poliția le acordă licențe posturilor de radio. Poliția poate să-ți controleze bagajul într-o pensiune oarecare din provincie. Femeia care-și face veacul în peștera săpată în faleza de pe malul râului Manzanares nu nimereste să te informeze mai repede: „Stăm aici cu permisiune de la *policía*“. Peste tot auzi că pușcăriile sunt pline-ochi. Există o linie regulată de autobuze pentru vizitatori de la Cibeles, din centrul orașului, până la închisoarea Carabanchel. Într-un tramvai, pe lângă Poarta Toledo, am văzut doi arestați, un bătrân și-un băiat de vreo optsprezece ani, care erau duși acolo. Erau cu mâinile încătușate și-n grija unei perechi de *guardia*-ni cu nelipsitele pistoale-mitralieră. Băiatul, căruia părul bogat îi creștea într-un snop stufos peste ceafă, avea niște riduri prematur de adânci sub ochi și acea riscantă nepăsare dată de o mizerie și-o ură la fel de profunde. I se vedea ieșindu-i dintr-un buzunar capătul unei pâini. Bătrânul era ciung, jegos și plin de cicatrice. La el, ieșeau degetele de la picioare prin *alpargatas* – espadrilele cu tălpi de frânghie, cu care era încălțat. Chelise aproape de tot, și prin părul cărunt, atâta cât îi mai rămăsese, i se zărea o rană vindecată. M-am uitat la el, și mi-a ridicat ușor din umeri a capitulare, neîndrăznind să-mi vorbească; în schimb, când m-a văzut coborând la Mataderos, printre clădirile demolate în timpul Războiului Civil, și-a luat inima-n dinți, a ridicat singura mână pe care o avea, cât îi permitea lanțul, și mi-a făcut semn cu ea.

Aceia, probabil, erau infractori de drept comun, și nu *Rojos* – „Roșii“. Cu sutele sunt arestați, comuniștii, în fiecare lună, și procesele de la Alcalá de Henares continuă la nesfârșit. Prizonierii politici sunt eliberați condiționat din pușcăriile care dau pe dinafară de cât de mulți au, și-ți arată carnețele pe care trebuie să aibă mereu o stampilă oficială la zi. Celor mai mulți, nu li se acordă permise de muncă, așa că trăiesc și ei cum pot pe străzi,

lustruind pantofi, deschizând portierele taxiurilor, vânzând bilete de loterie – și cerșind.

În centrul Madridului, observi uneori clădiri care poartă urme de gloanțe, dar, în linii mari, există puține reminiscențe ale Războiului Civil în cartierele – *barrios* – mai bune. Pe *Gran Via*, magazinele seamănă foarte bine cu cele americane, prin luxul pe care-l afișează, iar mulțimile care ies la primele ore de seară în cafenele și stau la mese, uitându-se peste curba largă pe care o descrie strada, la nenumăratele bănci, biserici și clădiri guvernamentale, seamănă și ele foarte bine cu cele din barurile de la New York și Washington. Filme hollywoodiene rulează în toate cinematografele mai elegante, iar apetitul pentru produsele americane de bună calitate – automobile Buick, obiecte de nailon, stilouri Parker 51 și țigări – este la fel de puternic aici precum în celelalte capitale ale lumii. Și, la fel ca în cele mai multe capitale, dolarii lipsesc și piața neagră înflorește. În treaba ei, însă, poliția nu se amestecă. Vânzătorii clandestini se fățășe printre mese, oferind stilouri și țigări. Unele dintre acestea, mai cu seamă stilourile, sunt evident contrafăcute; pachetele de țigări *Lucky Strike* sunt confecționate fără cusur; timbrele albastre ale vămii sunt perfecte; țigările, însă, conțin bălegar uscat și paie tocate. Un băiat se apropie de tine, ca să-ți vândă un inel de aur imens. Ți-l arată numai atât, cât să-l zărești în palmele lui făcute căuș, cu o secretoșenie exagerată, cu trăsăturile feței, de hoț nesățul. Inelul e pătrățos, urât, greu, de te și miri cine ar cumpăra vreodată așa ceva. „E de furat“, îți șoptește micul hoțoman și ți-l oferă pentru două sute de *pesetas*, pentru o sută, pentru cincizeci; până la urmă, îți întoarce spatele, făcând o mutră plictisită și nefericită, și se îndreaptă către altă masă. Niște femei agită bilete de loterie și cerșesc, pline de tenacitate. Unele dintre ele poartă

în brate bebeluși orbi sau infirmi și le țin la vedere picioarele mutilate sau vestejite. Una face o mișcare îndelung exersată și-și răsucesce copilul în așa fel, încât îmi arată o față plină de echimoze și niște ochi purulenți. Juanita, proprietărea mea de origine bască de la pensiune, mă lămurește că majoritatea copiilor respectivi sunt închiriați cu ziua de cerșetorii profesioniști. Totu-i o mare afacere, îmi spune ea, disprețuitoare.

În sufrageria pensiunii, conversația se învâрте aproape numai în jurul stelelor de cinema. Soția *Comandante*-lui este atrasă în mod egal de James Stewart și de Clark Gable. Surorile Sanchez, născute la Hong Kong și care vorbesc bine englezește, votează pentru Brian Aherne și Herbert Marshall, tipare britanice amândoi. Până și *El Comandante* are preferații săi și contribuie cu o voce seacă, nervoasă, aspră la pălăvrăgeala femeilor. *El Comandante* e slab, corect, precis, ranchiunos și are chipul ciupit de vărsat, părul înfioat, deși rar, și ochii negri. El și *señora* lui nu mănâncă pâine de-a noastră, obișnuită. În fiecare zi, li se livrează câte o franzelă albă de pe piața neagră, pe care el o aduce, la masa de prânz, la subțioară, ca pe un baston. Când intră ei, se produce o scurtă precipitare cazonă: ea cu pași mici, repeziți, fluturându-și evantaiul, iar el fără să ne bage-n seamă pe nici unul în parte, dar înclinând ușor din cap către toți. Poate să fie și ziua cea mai fierbinte, că tot are tunica încheiată până la gât. Îl offensez, de-a dreptul, dacă intru în sufragerie în tricou și papuci. Se-așază la masă încruntat și ia evantaiul de la *señora*, ca să-și răcorească supa cu el. Emană prin toți porii acea *dignidad* a grandorii chinuitoare și aversiune, în variantă răuvoitoare.

Există un personaj important la pensiune, un amiral staționat într-un post de la minister, care nu mănâncă niciodată în sufragerie și care adeseori, după-amiaza, băjbăie în pijama prin camerele întunecate, care au draperiile trase. Juanita intră la el în apartament fără să

bată la ușă – e limpede că sunt în relații de intimitate. Surorile Sanchez explică, de o manieră foarte stânjenită, că amiralul este mai mult decât obligat față de Juanita, care, în timpul Războiului Civil, i-a și adăpostit, i-a și îngrijit fiul – sau, eventual, nepotul –, iar el a jurat s-o recom-penseze cumva. Republica¹ n-a fost dreaptă cu amiralul, care a predat la academia navală, pe-un salariu foarte mic. *El Comandante*, în schimb, a servit sub comanda lui Franco în Maroc și conduce, în prezent, o școală militară. Are o reputație de a fi un mare adept al disciplinei – mă informează surorile, mai degrabă mândre. Ele însele și-au câpătat educația într-o mănăstire.

Ceilați sunt oameni din clasa mijlocie, care trebuie să aibă relații serioase, nu glumă, ca să-și permită să locuiască la o pensiune atât de bună, cum este aceasta – probabil că sunt beneficiarii sistemului zis *enchufismo*, adică ai protecției funcționarariatului public. (*Enchufismo* s-ar traduce ca „tras de sfori“, deși, *enchufe*, literalmente, înseamnă „dulie“ electrică.) Un post obișnuit de funcționar public – și trebuie să fii, din punct de vedere politic, la fel de inatacabil precum un miel de sacrificiu, ca să-l obții – îți aduce un salariu de cinci sau șase sute de *pese-tas* pe lună, adică în jur de douăzeci de dolari, și, de vreme ce lucrurile dezirabile au prețuri aproximativ americane (sau chiar și mai mari, în multe cazuri: o livră de cafea de pe piața neagră costă doi dolari și jumătate), omul are nevoie de multe „dulii“, ca să ducă o viață cât-de-cât confortabilă. Dacă i se ntâmplă, datorită influenței de familie sau prietenilor de la vârfurile Bisericii sau ale

¹ Este vorba de sistemul republican instaurat în Spania după abdicarea regelui Alfonso XIII, în 1931, care în 1939 a fost înlocuit de o dictatură militară, sub conducerea generalisimului Francisco Franco Bahamonde, zis *El Caudillo* („Conducătorul“), până în 1975, când Franco, înainte de a muri, a reinstaurat monarhia, desemnându-l succesor al său pe regele Juan Carlos I.

Armatei, să aibă mai multe slujbe, face turul ministerelor, doar că nu să punteze decât de sosire și să punteze iarăși de plecare. Când și când, i se poate cere să și lucreze câte ceva, iar el face asta *para cumplir* – ca să se achite de obligație –, dar cât mai repede cu putință. Este ceva ce ține de tradiție. Toate regimurile spaniole s-au folosit de aceleași mijloace, pentru a-și asigura loialitatea claselor școlite. Programele guvernamentale „moderne“ se bucură de o publicitate agresivă. Recent, a fost anunțată introducerea unui sistem de asigurări sociale modelat după planul Beveridge, și sir William¹ însuși a fost invitat pentru consultări. Totuși, scopul adevărat al unor asemenea programe este să extindă sistemul de *enchufismo*, de vreme ce beneficiile concrete oferite muncitorului bolnav sau șomer, prin respectiva schemă de asigurări, se ridică la cel mult vreo trei *pesetas* pe zi, care abia dacă-i ajung omului să-și cumpere o pâine. Franco are ambiții de mare om de stat, cum avea și Mussolini, dar Spania e mult prea săracă, iar costurile rămânării lui la putere, prea mari ca să și le poată îndeplini. Clădirile așa-numite Noile Minister, care urmau să se înalțe, monumentale, chiar unde începe Castellana², zac și acum în mijlocul schelăriilor, neterminate și abandonate – după toate aparențele.

Familiiile din clasa de mijloc, dacă nu posedă suficiente „dulii“, au de înfruntat dificultăți îngrozitoare. Trebuie să porți costum european, cravată, o cămașă care te costă și două sute de *pesetas*. E de neconceput să te înfățișezi în *alpargatas* dintr-astea, populare, cu talpa de frânghie. Sau este esențial să ai o servitoare. Și-atunci,

¹ William Henry, lord Beveridge (1879–1963), economist și reformator social britanic, autorul unui Raport din 1942 despre asigurările sociale pentru șomeri, care a stat la baza statului asistențial occidental postbelic.

² *Paseo de la Castellana*, sau Promenada Castiliană, este cea mai lungă și cea mai largă arteră de circulație din Madrid.

soția trebuie să-ți fie îmbrăcată corespunzător, și copiii – bine îmbrăcați și bine-crescuți. Trebuie să te încadrezi în tiparele propriei clase sociale. Să cobori în cea de mai jos poate avea consecințe incalculabile. Este un lucru jalnic, o realitate străveche, imuabilă, care provine din vremuri imemorabile și este înțeleasă la justa ei valoare de toată lumea. Jălniciile mai noi, cum ar fi să-ți menții prezentabil un costum ponosit, să le găsești loc în buget filmelor, ca să ai cu ce contribui la conversația simandicoasă, atunci când se discută despre *Cântecul Bernadettei*¹, să te-ncăpățânezi și să continui, până la epuizare, goana după bunuri dezirabile – adică reprezentările împărăției pământești, reflectate în viața oricărui american obișnuit – nu se compară, totuși, cu *jalnicul* prin definiție: să vezi, în casele de raport și-n ruinele locuite, în vechile cuptoare de cărămidă și-n peșteri, cum roiesc oamenii care populează niște căzături uscate, precum cartierele Vallecás și Mataderos.

Vara este aridă și fără urmă de nor, la Madrid. Foarte rar se-aude tunetul. Când se-aude, totuși, cameristele strigă brusc: *¡Una tormenta!* – O furtună! – și se reped la toate ferestrele din pensiune, pe care le trântesc, să se-nchidă mai repede. Bibi, cea blondă, îmi strigă mie: „Furtună!“, peste puțul de aerisire, pe tonul ei apăsător, războinic, după care se schimonosește la față din spatele geamului fumuriu și lasă draperiile grele să tremure, precum cortina de pe o scenă, la ultimul act al unei tragedii. Ei, și apoi începe ploaia ca o cascadă, căzând cu intensitatea și greutatea unor stropi de mercur.

¹ *The Song of Bernadette* (1943), film în regia lui Henry King (1886–1982), despre Bernadette Soubirous, fiica unui morar, căreia în 1858, la Lourdes, în Franța, i s-ar fi arătat de mai multe ori Fecioara Maria.